

Det handler om velstand og velfærd

Af professor Peter Birch Sørensen, Københavns Universitet
Formand for Produktivitetskommissionen

Danmark har et produktivetsproblem. I de senere år er produktionen pr. arbejdstime steget meget langsommere, end vi tidligere var vant til. Den er også steget langsommere end i de lande, vi helst vil sammenligne os med.

Produktivetsproblemet afspejler, at dansk økonomi er inde i en vanskelig omstillingsproces. I de første årtier efter Anden Verdenskrig blev produktiviteten i Danmark og Vesteuropa stimuleret af tre vigtige faktorer. For det første kunne vi importere en masse nye produkter og produktionsmetoder fra verdens teknologiske supermagt, USA. Mejetærskere, vaskemaskiner, supermarkeder og computere er blot få blandt mange eksempler på nye produktivetsfremmende teknologier og organisationsformer, som vi overtog fra amerikanerne.

For det andet blev produktiviteten fremmet af nedbrydningen af de handelsbarrierer, der var opbygget før og under Anden Verdenskrig. I Vesteuropa blev den gradvise tilbagevenden til frihandel bl.a. sat i system af EF (i dag EU). Med den øgede samhandel fulgte også en øget konkurrence og specialisering i de enkelte landes erhvervsliv og dermed en øget effektivitet i produktionen.

For det tredje kom der for alvor fart i afvandringen af arbejdskraft fra landbruget til byerhvervene i de første årtier efter krigen. Det bidrog til en stigning i det gennemsnitlige produktivetsniveau, fordi arbejdsproduktiviteten i landbruget i udgangspunktet var lavere end den gennemsnitlige produktivitet i industrien.

I dag er alle disse kilder til produktivetsvækst tæt på at være udtømte. I kraft af det internationale handelssamarbejde er der ikke nær så store barrierer for frihandel som tidligere. Dansk landbrug beskæftiger nu kun en meget lille del af arbejdsstyrken og er i dag forvandlet til et højproduktivt erhverv. Og sidst men ikke mindst har Danmark og Vesteuropa igennem årene gradvis nærmet sig USA's teknologiske niveau. Dermed er der ikke længere de samme muligheder for at opnå hurtig vækst ved at importere grydeklare nye teknologier fra USA.

Danmark og Vesteuropa er derfor inde i en omstillingsproces, hvor vi i højere grad selv skal drive produktivetsudviklingen fremad ved at være mere kreative til at finde på nye produkter og nye smartere måder at producere på. Den omstillingsproces har vi indtil videre ikke klaret særligt godt. Siden midten af 1990'erne er produktiviteten i Vesteuropa faktisk vokset langsommere end i USA. Vi haler altså ikke længere ind på amerikanerne, men er igen begyndt at sakke bagud. Meget tyder fx på, at amerikanerne har været bedre til at udnytte de muligheder, der ligger i de nye informationsteknologier. Ifølge de tal, vi har, er det ikke mindst i Danmark, at vi har oplevet et fald i produktiviteten i forhold til USA.

Sagen er alvorlig, for grundlæggende er der kun to veje at gå, hvis vi gerne vil have mere privat forbrug eller mere offentlig service pr. indbygger. Vi kan enten arbejde noget mere, eller vi kan frembringe en større produktionsværdi per arbejdstime, dvs. vi kan hæve produktiviteten. I efterkrigstiden voksede arbejdsstyrken kraftigt, fordi der blev født mange børn i 1940'erne, og fordi danske kvinder i stort tal meldte sig på arbejdsmarkedet. I dag deltager kvinderne på arbejdsmarkedet i næsten samme omfang som mændene, og der er udsigt til et fald i arbejdsstyrken, efterhånden som de store efterkrigsgenerationer erstattes af mindre

fødselsårgange. Dermed forsvinder en af de vigtigste kilder til økonomisk vækst i efterkrigstiden. Hvis vi fortsat ønsker højere velstand og velfærd, bliver det derfor helt afgørende, at vi er i stand til at hæve produktiviteten.

Det er på den baggrund, man skal se den danske regerings beslutning om at nedsætte en Produktivitetskommission. Kommissionen er et uafhængigt ekspertudvalg, der skal undersøge årsagerne til den dårlige produktivitetsudvikling og komme med forslag til, hvordan man kan styrke produktiviteten i det private erhvervsliv og i den offentlige sektor.

Betydningen af produktivitetsvækst kan illustreres med et eksempel. Hvis vi forestiller os, at arbejdsproduktiviteten i Danmark overhovedet ikke var steget siden 1960, så ville Danmark i dag have haft et velstandsniveau svarende til et fattigt sydamerikansk land. Den gennemsnitlige reale timeløn før skat ville have været 70 pct. lavere. En person, som i dag tjener en månedsløn på fx 30.000 kr., ville kun have tjent 9.000 kr. om måneden før skat, men priserne i butikkerne ville have været lige så høje som i dag.

Højere produktivitet handler ikke kun om, hvor meget vi får ud af vores arbejdsindsats. Vi bruger jo også kapital (maskiner, bygninger og anlæg mm.) og forskellige råstoffer og naturressourcer i produktionen. Ægte produktivitetsvækst består i at skabe mere værdi med en given indsats af alle disse ressourcer. Højere produktivitet giver fx mulighed for, at vi kan hæve levestandarden uden at belaste miljøet. Vi kan forbedre den offentlige service uden at sætte skatten op. Vi kan øge erhvervslivets konkurrenceevne uden at præstere flere arbejdstimer eller gå ned i løn. På den måde kan vi øge beskæftigelsen og samtidigt understøtte og udbygge levestandarden.

Alt dette viser, at den dårlige produktivitetsudvikling i de senere år har forringet danskernes valgmuligheder. Den udvikling skal vi have vendt.

Produktivitet afhænger af mange forskellige ting, men grundlæggende handler det om *muligheder* og *tilskyndelser*. Mulighederne for at hæve produktiviteten afhænger fx af viden. Hvis kvaliteten i uddannelsessystemet halter, og hvis uddannelsesinstitutionerne ikke er tilstrækkeligt åbne overfor omverdenen, så får vi ikke en effektiv spredning af ny viden via uddannelse og forskning. Dermed vil potentialet for højere produktivitet ikke blive realiseret. Mulighederne afhænger også af adgangen til kapital, af en god infrastruktur og af en effektiv og ubureaukratisk offentlig sektor. Er der fx barrierer for virksomhedernes adgang til finansiering, vil det hæmme deres innovation.

Tilskyndelsen til at omsætte evner og muligheder til højere produktivitet afhænger bl.a. af markedsforholdene. Er der fx mangel på konkurrence, så det er muligt for lavproduktive virksomheder at overleve på markedet, kan det hæmme tilskyndelsen til at være effektiv. I den offentlige sektor kan der fx mangle en tilskyndelse for institutionerne til at gøre tingene smartere, hvis lavere omkostninger blot fører til, at bevillingerne nedskæres tilsvarende.

Der er således nok af problemer at tage fat på for Produktivitetskommissionen. I sidste ende skabes fremgang i produktiviteten af dygtige og kreative mennesker ude på landets arbejdspladser. Men for at udnytte deres potentiale skal der skabes bedre muligheder for og tilskyndelser til at løfte produktiviteten. Det vil kræve et samarbejde mellem politikerne på Christiansborg, erhvervslivet, arbejdsmarkedets parter, ministerier, kommuner og regioner om at forbedre rammevilkårene for produktivitetsvækst i Danmark.

Opgaven er stor, men den kan løftes. For nogle år siden oplevede svenskerne en lang periode med svag produktivitetsvækst. Sverige raslede ned ad rangstigen over verdens rigeste lande, og mange opfattede det som "bevis" på, at den svenske samfundsmodel havde spillet fallit. Men svenskerne er kommet stærkt igen i de senere

år, hvor deres produktivitet er vokset hurtigere end i næsten alle andre vestlige lande. Hvorfor skulle Danmark ikke kunne gøre et lignende comeback? Vi bør i hvert fald gøre forsøget.

Det handler om velstand og velfærd. Nu og i fremtiden.

Læs om Produktivitetskommissionen og dens nye debatoplæg på www.produtivitetskommissionen.dk